

УДК 373.3/.5.011.3-051:796:159.955.4(045)

РЕЗУЛЬТАТИ ОНЛАЙН-РЕФЛЕКСІЇ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ПРО РІВЕНЬ СФОРМОВАНOSTІ БЕЗПЕКОВОГО ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ

Олена Аксьонова,

*Комунальний заклад «Запорізький обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти»
Запорізької обласної ради*

У статті подано результати онлайн-рефлексії вчителів фізичної культури стосовно рівня сформованості їхнього безпекового професіоналізму в умовах сьогодення. Серед показників безпекового професіоналізму сучасного вчителя фізичної культури нової української школи виокремлені вміння раціонально добирати педагогічний інструментарій відповідно до наявних і перспективних педагогічних завдань і ситуацій; прогнозувати, визначати, зменшувати якість небезпеки; модифікувати фізичні навантаження з результатами оцінки можливостей індивідуума тощо. Тригерами педагогічної уваги визначені методики і стратегії, як-от: виховання здорової ризикованої поведінки молодших людей, уміння діяти безпечно в небезпеці; протидії підлітковому булінгу на уроках фізичної культури; виховання миролюбного ставлення молодших людей до оточення тощо. Означені вище компетентності включені до форми онлайн-рефлексії педагогів. Долучилися до онлайн-рефлексії 244 учителя фізичної культури закладів освіти Запорізької області. Сумарна кількість оцінок за категоріями відповідей має такий вигляд: 18,9% – невпевнено орієнтуються в означених питаннях; 61,69% – теоретично розуміють, приймають означені позиції, однак практично не впроваджували в педагогічну практику; 19,33% – повноцінно впровадили у власну педагогічну практику означені методичні аспекти. Результат онлайн-рефлексії актуалізує необхідність розробки науково-методичного комплексу для нової фізичної культури в новій українській школі за рубриками у відповідності до змісту тригерів педагогічної уваги, які зазначені у статті.

Ключові слова: безпечне освітнє середовище, учитель фізичної культури, методика, урок, педагогічна рефлексія.

Постановка проблеми. Сучасне життя представників молодого покоління пов'язано зі стресами, гіподинамією, небезпекою. «На тлі політичної та економічної нестабільності, тривалих воєнних дій в Україні, вимушеної міграції виникла та зберігається низка нових соціальних та медико-екологічних проблем, що негативно впливають на здоров'я молодших людей» [1]. Рівень здоров'я українських дітей і підлітків катастрофічно знижується у зв'язку з погіршенням функціонального стану їхнього організму. «Формування безпечного та здорового освітнього середовища сприятиме кращій реалізації інтелектуального, фізичного, соціального та емоційного розвитку учнів, їх потенціалу, а також матиме позитивний вплив на стан громадського здоров'я, економіки та демографії в цілому в Україні» [2]. Саме тому питання збереження та розвитку здоров'я, безпеки в умовах освітнього

процесу мають державне значення. У зазначеному контексті місія вчителя фізичної культури найважливіша.

Значущість питання безпеки учнівства на уроках фізичної культури ніколи не згасала. В умовах воєнного стану це питання набуває посиленої актуальності. Однак до сьогодні педагогічні дії на уроках фізичної культури залишаються класичними, що не сприяє формуванню в учнівства вмінь і навичок здорової та безпечної поведінки. Традиційна методика фізичного виховання не зорієнтована на профілактичні прийоми появи підліткового булінгу, на виховання миролюбного ставлення хлопців і дівчат до оточення. Поза межі педагогічної уваги залишилися аспекти в розвитку молодших людей, як-от резильєнтність, здорова ризикована поведінка тощо. Позитивний ефект у зазначених напрямках залежить від рівня безпекового професіоналізму сучасного вчителя фізичної культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні дослідження українських науковців щодо питань безпекового професіоналізму педагогів охоплюють різноманітні аспекти [3]:

- сутність та проблеми створення безпечного середовища в освітніх закладах, зокрема його роль у формуванні психологічного комфорту учнівства, педагогів і забезпеченні захисту їхнього здоров'я та безпеки в нестабільних умовах;
- система прогнозування й усунення загроз у закладах освіти, які забезпечують захист фізичного та психічного здоров'я учасників освітнього процесу;
- створення сприятливого мікроклімату для дітей і підлітків;
- комплексна безпека освітніх закладів, захист від соціальних, техногенних і природних загроз;
- бачення безпеки як необхідної умови для організації ефективного навчання та розвитку особистості.

Перспективними є дослідження науковців у галузі фізичного виховання. Birte von Haaren, Alina Schaefer, Fabian Pels, Jens Kleinert аналізують рівень стресу, рольові конфлікти та важливість професійної підготовки для вчителів фізичної культури в умовах посилення уваги до безпеки [5]. Проблему безпеки на заняттях з фізичного виховання досліджують R. Podstawski, D. Zwolinska, D. Nowosielska-Swadzba. Експериментальні дані оброблені авторами у вигляді підрозділів, згрупованих на певних питаннях (правові аспекти, причини загроз, теоретичні моделі запобігання нещасним випадкам у фізичному вихованні, дотримання харчування при фізичних навантаженнях, профілактика теплових ударів і зневоднення організму). «...крім цього основи техніки безпеки на заняттях з фізичного виховання визначаються відповідними інструкціями, які не забезпечують повне здоров'я дітей. З метою мінімізації кількості нещасних випадків, крім дотримання прийнятих норм, вчитель також зобов'язаний проводити відповідне навчання в цьому напрямку» [4, с. 6].

Lise Porsanger у своєму дослідженні розкриває питання управління ризиками та безпекою (RSM). Підтримуємо позицію авторки про те, що RSM є вирішальним для створення безпечного освітнього середовища й освітніх можливостей для учнів. За словами Lise Porsanger, розвиток знань RSM учителів фізичної культури вбудовується в інституційне середовище, де досвід викладання є життєво важливим: «Знання RSM вчителів можуть стати мовчазними та налаштованими на навчання фізичної культури з великим досвідом». Таким чином, це дослідження свідчить про необхідність зміцнення та розширення навчання risk and safety management у програмах підвищення професійної кваліфікації, для вдосконалення педагогічної компетентності про RSM, для створення якісних навчальних програм з фізичного виховання дітей і підлітків [6].

Категорія «безпековий професіоналізм» останнім часом привертала увагу дослідників Солтік І., Солтік О. (2022 р.), Аксьонова О. (2023 р.).

Мета статті – проаналізувати результати онлайн-рефлексії вчителів фізичної культури стосовно рівня сформованості їхнього безпекового професіоналізму в умовах сьогодення.

Виклад основного матеріалу. «...важливо, щоб ми розмірковували над власною практикою. Це допоможе нам зрозуміти, як ми навчаємо, і як ми можемо розвивати наше навчання далі. Рефлексія прищеплює ставлення до запитання, що дозволяє нам розвиватися та вдосконалювати майбутні дії» [7].

Педагогічна саморефлексія в контексті безпечного освітнього середовища, безпекового професіоналізму та життєстійкості молоді має ряд переваг. Зокрема:

- удосконалення професійної компетентності;
- забезпечення комфортної та безпечної освітньої атмосфери;
- формування життєвої стійкості дітей і молоді;
- створення програм, які підтримують психологічну стійкість та адаптивність учнівства;
- попередження ризиків і розвиток безпекової культури;
- підвищення довіри між учасниками освітнього процесу;
- створення відкритого та підтримуючого середовища;
- профілактика професійного вигорання у складних умовах, як-от викладання під час війни;
- виявлення нових стратегій, методів і підходів до безпеки, які підвищують актуальність та ефективність фізичного виховання в сучасному контексті.

«Рефлексивна практика – це динамічний процес, який підтримує постійний розвиток і розвивається, коли ми реагуємо на нові ситуації. Бути рефлексивним практиком означає припускати, що ми постійно навчаємося, оскільки практика викладання дає можливість генерувати практичні знання, а також критично розмірковувати над ними та трансформувати їх» [7].

Однією із форм рефлексивної практики було онлайн-опитування «Рівень безпекового професіоналізму сучасного вчителя фізичної культури». Учасникам пропонувалося здійснити самоаналіз рівня сформованості означеного показника, надаючи відповіді на 11 запитань.

Онлайн-рефлексія відбувалася впродовж освітніх тренінгів «НУШ у базовій середній освіті: базове предметне навчання. 7 клас» (жовтень 2024). Долучилися до цієї форми рефлексивної практики 224 вчителі фізичної культури закладів освіти Запорізької області. З числа учасників мають педагогічний стаж: 1–5 років – 21 особа; 5–10 років – 42 особи; 10–15 років – 40 осіб; 15–20 років – 17 осіб; 20–25 років – 20 осіб; 25–30 років – 32 особи; 30–35 років – 24 особи; 35–40 років – 18 осіб; більше 40 років – 10 осіб.

Результати онлайн-рефлексії зведені до таблиці (табл. 1).

Таблиця 1

Зведені результати онлайн-рефлексії за запитаннями

Результати самооцінки		
Невпевнено орієнтуюся в цьому питанні. Не бачу доки, як це впровадити в освітній процес сьогодні, %	Теоретично опановано сутність окремого питання. Не всі позиції усвідомлюю. На практиці впроваджено лише деякі моменти, %	Теоретично розумію та приймаю зазначене питання. Повноцінно впроваджую в освітній процес, а також у відповідні планові документи, %
<i>1. На скільки (на Вашу думку) у Вас сформовані уміння раціонально добирати педагогічний інструментарій відповідно до наявних і перспективних педагогічних завдань і ситуацій?</i>		
14,3	61,8	23,7
<i>2. На скільки (на Вашу думку) у Вас сформовані вміння прогнозувати, визначати, зменшувати якість небезпеки?</i>		
21,3	73,7	4,9
<i>3. На скільки (на Вашу думку) у Вас сформовані вміння модифікувати фізичні навантаження з результатами оцінки можливостей індивідуума?</i>		
4,9	54,9	40,1
<i>4. На скільки (на Вашу думку) Ви керуєте стратегіями зменшення ризиків і управління ризиками на уроках фізичної культури?</i>		
25	70,4	4,5
<i>5. На скільки (на Вашу думку) Ви опанували методику виховання здорової ризикованої поведінки молодших людей, уміння діяти безпечно в небезпеці?</i>		
25,8	68	6,1
<i>6. На скільки (на Вашу думку) Ви володієте стратегіями протидії підлітковому булінгу на уроках фізичної культури?</i>		
24,1	66,8	9
<i>7. На скільки (на Вашу думку) Ви опанували методику виховання миролюбного ставлення молодших людей до оточення (йдеться про урок фізичної культури)?</i>		
33,1	62,2	4,5

<i>8. На скільки (на Вашу думку) Ви вмієте моделювати рухові завдання для безпечного й ефективного фізичного виховання (йдеться про урок фізичної культури)?</i>		
1,2	58,2	40,5
<i>9. На скільки (на Вашу думку) Ви озброєні методом навчальної подорожі для використання його на уроках фізичної культури?</i>		
25,8	68,8	5,3
<i>10. На скільки (на Вашу думку) Ви опанували інструментарій щодо формування резильєнтності особистості на уроках фізичної культури?</i>		
3,6	50,4	45,9
<i>11. На скільки (на Вашу думку) Ви компетентні щодо розвитку активної школи на базі Вашого освітнього закладу?</i>		
29	43	27,8

Найбільша кількість учасників обрали відповідь «Невпевнено орієнтуюся в цьому питанні. Не бачу доки, як це впровадити в освітній процес сьогодення» за такими запитаннями:

- № 2. На скільки (на Вашу думку) у Вас сформовані вміння прогнозувати, визначати, зменшувати якість небезпеки? (21,3 %);
- № 6. На скільки (на Вашу думку) Ви володієте стратегіями протидії підлітковому булінгу на уроках фізичної культури? (24,1 %);
- № 4. На скільки (на Вашу думку) Ви керуєте стратегіями зменшення ризиків і управління ризиками на уроках фізичної культури? (25 %);
- № 9. На скільки (на Вашу думку) Ви озброєні методом навчальної подорожі для використання його на уроках фізичної культури? (25,8 %);
- № 5. На скільки (на Вашу думку) Ви опанували методику виховання здорової ризикованої поведінки молодших людей, уміння діяти безпечно у небезпеці? (25,8 %);
- № 7. На скільки (на Вашу думку) Ви опанували методику виховання миролюбного ставлення молодших людей до оточення (йдеться про урок фізичної культури)? (33,1 %).

Найбільша кількість учасників обрали відповідь «Теоретично розумію та приймаю зазначене питання. Повноцінно впроваджую в освітній процес, а також у відповідні планові документи» за такими запитаннями:

- № 3. На скільки (на Вашу думку) у Вас сформовані вміння модифікувати фізичні навантаження з результатами оцінки можливостей індивідуума? (40,1 %);
- № 8. На скільки (на Вашу думку) Ви вмієте моделювати рухові завдання для безпечного й ефективного фізичного виховання (йдеться про урок фізичної культури)? (40,5 %);
- № 10. На скільки (на Вашу думку) Ви опанували інструментарій щодо формування резильєнтності особистості на уроках фізичної культури? (45,9 %).

Сумарна кількість оцінок за категоріями відповідей має такий вигляд: 18,9 % – невпевнено орієнтуються в означених питаннях; 61,69 % – теоретично розуміють, приймають означені позиції, однак практично не впроваджували в педагогічну практику; 19,33 % – повноцінно впровадили у власну педагогічну практику означені методичні аспекти (рис. 1).

Рис. 1. Розподіл оцінок учасниками онлайн-рефлексії за категоріями відповідей

Під час аналізу результатів онлайн-рефлексії встановлено, що оцінні відповіді, які обирали учасники, не залежать від стажу їхньої педагогічної діяльності. Це дозволяє зробити припущення, що в даній рефлексії важливі такі показники професійної компетентності:

- уміння вчасно і якісно орієнтуватися в тенденціях, які швидко змінюються в педагогічній сфері зокрема, у житті загалом;
- адаптувати власний педагогічний інструментарій до подій і ситуацій, у яких перебуває молоде покоління (здобувачі освіти);
- систематично оновлювати тригери педагогічної уваги на фоні вдосконалених компетентностей під час різних форм підвищення кваліфікації.

Висновки. Міжнародні й українські дослідження останніх років присвячені проблемі створення здорових, комфортних, безпечних умов для організованої рухової активності учнівства, які професійні навички потрібні для цього. Тому показниками безпекового професіоналізму сучасного вчителя фізичної культури нової української школи виокремлені такі вміння:

- раціонально добирати педагогічний інструментарій відповідно до наявних і перспективних педагогічних завдань і ситуацій;
- прогнозувати, визначати, зменшувати якість небезпеки;
- модифікувати фізичні навантаження з результатами оцінки можливостей індивідуума;

- керувати стратегіями зменшення ризиків і управління ризиками;
- моделювати рухові завдання для безпечного й ефективного фізичного виховання;
- розвивати активну школу на базі освітнього закладу.

Сучасний учитель фізичної культури має опанувати та впровадити у практику такі методики і стратегії:

- виховання здорової ризикованої поведінки молодших людей, вміння діяти безпечно в небезпеці;
- протидії підлітковому булінгу на уроках фізичної культури;
- виховання миролюбного ставлення молодших людей до оточення;
- навчальної подорожі;
- формування резильєнтності особистості.

Означені вище компетентності були включені до форми онлайн-рефлексії педагогів. Педагогічну саморефлексію в контексті безпечного освітнього середовища, безпекового професіоналізму та життєстійкості молоді ми визначаємо як одну із форм професійного вдосконалення, результат якої сприятиме позитивним змінам педагогічної практики.

Долучилися до онлайн-рефлексії 244 вчителі фізичної культури закладів освіти Запорізької області. Сумарна кількість оцінок за категоріями відповідей має такий вигляд: 18,9% – невпевнено орієнтуються в означених питаннях; 61,69% – теоретично розуміють, приймають означені позиції, однак практично не впроваджували в педагогічну практику; 19,33% – повноцінно впровадили у власну педагогічну практику означені методичні аспекти.

Результат онлайн-рефлексії актуалізує необхідність розробки науково-методичного комплексу для нової фізичної культури в новій українській школі за рубриками у відповідності до змісту тригерів педагогічної уваги, які зазначені у статті.

Список використаних джерел:

1. Стан здоров'я дитячого населення – майбутнє країни (частина 1) / Журнал «Здоров'я дитини». Том 13, № 1, 2018. URL: http://www.mif-ua.com/archive/article_print/45740
2. Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі. Схвалено Указом Президента України від 25.05.2020 № 195/2020. URL: <https://t1p.de/rit44>
3. Безпечне освітнє середовище як умова навчання, соціалізації та самореалізації дитини : зб. ст. наук.-практ. конф. (29.03.2024 р., м. Луцьк) /упоряд. Н. А. Поліщук. Луцьк : Волинський ІППО, 2024. 240 с. URL: <http://vippo.org.ua/ference/--171644610979649.pdf/files/conf>
4. *Podstawski R.* Problems of safety and risk in physical education / *R. Podstawski, D. Zwolinska, D. Nowosielska-Swadzba* // Педагогіка, психологія

- та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2015. № 10. С. 82–89. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PPMB_2015_10_15
5. Birte von Haaren, Alina Schaefer, Fabian Pels, Jens Kleinert, Stress in Physical Education Teachers: A Systematic Review of Sources, Consequences, and Moderators of Stress. Research Quarterly for Exercise and Sport, Volume 91, 2020 – Issue 2. URL: <https://t1p.de/9vq2h>
 6. Lise Porsanger, Risk and safety management in physical education: teachers' knowledge, Physical Education and Sport Pedagogy, Volume 28, 2023 – Issue 1. С. 16–28. URL: <https://t1p.de/zmama>
 7. ACTivate: Onboarding – student teachers (online-course). URL: <https://rise.articulate.com/share/0RSPk8k3PYrpLx0Zy2mLhgLCwy-kQ1eI#/>

AKSONOVA OLENA. RESULTS OF ONLINE REFLECTION OF PHYSICAL EDUCATION TEACHERS ON THE LEVEL OF FORMATION OF SAFETY PROFESSIONALISM

The article presents the results of online reflection of Physical Education teachers regarding the level of formation of their safety professionalism in today's conditions. Among the indicators of safety professionalism of a modern Physical Education teacher of the New Ukrainian school, the ability to rationally select pedagogical tools in accordance with existing and prospective pedagogical tasks and situations is singled out; to predict, determine, reduce the quality of danger; to modify physical activities with the results of assessment of the individual's capabilities, etc. The triggers of pedagogical attention are defined as such methods and strategies as formation of healthy risky behavior of younger people, the ability to act safely in danger; counteraction to adolescent bullying in Physical Education classes; formation of peaceful attitude of younger people to the environment, etc. The above-mentioned competencies are included to the form of online reflection of teachers, in which 244 Physical Education teachers of educational institutions of the Zaporizhzhia region participated. The total number of evaluations by categories of answers is as follows: 18.9% – unsure of their orientation in the specified questions; 61.69% – theoretically understand and accept the specified positions, but practically have not implemented them in pedagogical practice; 19.33% have fully implemented the specified methodical aspects into their own pedagogical practice. The result of the online reflection actualizes the need to develop a scientific and methodological complex for new Physical Education in the New Ukrainian School according to the rubrics in accordance with the content of the triggers of pedagogical attention, which are indicated in the article.

Key words: safe educational environment, teacher, Physical Education, methodology, lesson, pedagogical reflection.

Надійшла до редакції 04.11.2024 р.